Puolustusministeriö
Försvarsministeriet
Ministry of Defence

Lausunto

Ei salainen
TiVP 17/2024 vp 8

Hallintopoliittinen osasto
Lainvalmistelu- ja oikeusyksikkö
Vanhempi hallitussihteeri Kosti Honkanen

3.10.2023

Eduskunnan tiedusteluvalvontavaliokunnalle

Puolustusministeriön lausunto tiedusteluvalvontavaltuutetun kertomuksesta vuodelta 2023

1. Yleistä

Tiedusteluvalvontavaltuutetun tehtävänä on tiedustelutoiminnan ulkoinen laillisuusvalvonta, ja valtuutettu valvoo tiedustelutoimintaa koskevan lainsäädännön noudattamista tiedustelutoiminnan valvonnasta annetun lain nojalla. Tiedusteluvalvontavaltuutettu valvoo tiedustelumenetelmien käyttöä, tiedustelutiedon käyttöä ja muuta tiedustelutoimintaa.

Tiedusteluvalvontavaltuutettu on antanut viimeisimmän kertomuksensa kesäkuussa 2024, joka koskee vuotta 2023. Kertomuksesta käy ilmi, että tiedusteluvalvontavaltuutetun toiminta on ollut aktiivista ja koko tiedustelutoiminnan kattavaa vuonna 2023. Jo tarkastuskäyntien määrän voidaan katsoa osoittavan sen, että tiedusteluvalvontavaltuutettu toteuttaa sille lainsäädännössä asetettua tehtävää tarkoituksenmukaisesti.

Kertomusvuonna valtuutetulle on saapunut 11 tutkimispyynnöksi katsottavaa asiakirjaa, minkä lisäksi valtuutetulle on saapunut yksi kantelu. Kantelujen ja tutkimispyyntöjen määrän voitaneen katsoa vakiintuneen kuta kuinkin tälle tasolle edellisiin vuosiin verrattuna. Tasoa voitaneen osaltaan pitää luottamuksenosoituksena suomalaiselle tiedustelujärjestelmälle, mukaan lukien tiedusteluviranomaisten valvonnan. Puolustusministeriö on aiemminkin nostanut esille, että alhainen tutkimispyyntöjen määrä voi kertoa myös heikosta viestinnästä, mutta tähän tiedusteluvalvontavaltuutettu panostaa aiempaa enemmän kertomuksessa esiin tuodusti.

Puolustusministeriö pitää hyvänä, että valtuutetun toimintoa kehitetään edelleen, mistä kertoo osaltaan tiedusteluvalvontavaltuutetun mission, vision ja strategisten linjausten valmistuminen. Lisäksi puolustusminiteriö pitää hyvänä, että tiedusteluvalvontavaltuutettu näkyy nykyään myös yleisesti ammatillisesti tärkeissä viestintäkanavissa, kuten X:ssä ja LinkedIn:ssä.

2. Oikeudelliset tulkintakannanotot

Tiedusteluvalvontavaltuutetun kertomuksessa on aiempien kertomusten tapaan seikkaperäisesti käyty läpi yleisesti tiedustelutoiminnan, sotilastiedustelutoiminnan ja niiden valvonnan lainsäädäntökehikkoa sekä syvennetty oikeudellista tulkintaa. Tiedusteluvalvontavaltuutettu nostaa hyvin esiin erityiskysymyksiä ja esittää seikkaperäisesti tiettyihin toimivaltuuksiin ja tiedon käyttöön liittyviä huomioita ja näkökantoja. Käsiteltävänä olevassa kertomuksessa nostetaan esiin etenkin paikkatiedustelusta ja jäljentämisestä esiin nostetut seikat. Puolustusministeriö toteaa, että vaikka käytännössä epäselvyyksiä ei ole lainsäädännön soveltamisen kannalta syntynyt, lainsäädäntö saattaa olla joiltain osin, valtuutetun esiin nostamasti, osittain monitulkintainen. Toimivaltuuslainsäädännön on oltava yksiselitteistä ja esiin nousseisiin tulkintakysymyksiin kiinnitetään huomiota myös käynnissä olevissa lainsäädäntöhankkeissa.

Puolustusministeriö on saanut tiedon valtuutetun kertomuksessa esiin nostamasta kahdesta laintulkintakysymyksestä operatiiviseen toimintaan liittyen. Puolustusministeriö on seurannut Puolustusvoimien laillisuusvalvonnan ja operatiivisen toimijan asiaan liittyviä toimenpiteitä eikä puolustusministeriöllä ole ollut asiasta huomautettavaa. Puolustusvoimat ja sotilastiedusteluviranomaiset ovat toimineet asianmukaisesti tulkintakannanotot saatuaan.

Vastaavasti puolustusministeriö on valtuutetun esiin nostamassa kolmannessa asiassa seurannut tiiviisti Puolustusvoimien laillisuusvalvonnan ja sotilastiedusteluviranomaisten toimenpiteitä asiaan liittyen. Puolustusministeriön näkemyksen mukaan laillisuusvalvonta ja sotilastiedusteluviranomaiset ovat ryhtyneet asianmukaisiin toimenpiteisiin.

Vaikka lainsäädäntö on ollut voimassa kesästä 2019 lähtien, toiminnassa tulee vastaan edelleen uusia tulkintatilanteita. Puolustusministeriö toteaa edelleen, että vaikka tiedustelulainsäädäntö on huolella valmistelu, uudentyyppinen toiminta ja muuttuva toimintaympäristö johtavat siihen, että lainsäädännön tulkintakysymyksiä tulee väistämättä vastaan. Tämä pätee etenkin teknologiseen muutokseen.

Tiedusteluvalvontavaltuutetun huomiot kertomuksissaan luovat osaltaan oikeusvarmuutta toimintakokonaisuudessa ja osaltaan nostaa mahdollisia lainsäädännön tarkentamistarpeita esiin sen lisäksi, mitä hallinnonalan sisällä muutoin nousee esiin.

Puolustusministeriö pitää kaiken kaikkiaan tiedusteluvalvontavaltuutetun esittämiä tulkintakannanottoja tiedustelulainsäädännöstä asianmukaisina ja hyvin perusteltuina. Puolustusministeriöllä ei ole tulkintojen osalta huomautettavaa. Lisäksi puolustusministeriö kiinnittää kertomuksessa esiin tuotuihin seikkoihin huomiota sotilastiedustelulainsäädännön kehittämisessä sekä valvontatoiminnassa.

3. Lopuksi

Tiedusteluvalvontavaltuutettu toteaa, että kertomusvuonna ei ilmennyt aihetta kantelun tekemiselle Helsingin käräjäoikeuden päätöksistä, tiedustelumenetelmän käytön keskeyttämistä tai lopettamista koskevan määräyksen antamiselle tai sotilastiedusteluviranomaisen menettelyä koskevan asian esitutkintaan ilmoittamiselle taikka sotilastiedusteluviranomaiselle huomautuksen antamiselle tai sotilastiedusteluviranomaiseen kohdistettavalle laillisuusvalvonnalliselle seuraamukselle. Tämä vastaa myös puolustusministeriön käsitystä siitä, ettei sotilastiedustelutoiminnassa ole ollut perusteita edellä todettujen seuraamusten käytölle. Puolustusminiteriö haluaa kuitenkin todeta, että tilanteen niin vaatiessa, seuraamusten on tosiasiallisesti oltava harkinnan kohteena tilanteen niin edellyttäessä.

Tiedusteluvalvontavaltuutettu toteaa osallistuvansa etenkin tiedustelutoimintaa koskeviin lainsäädäntöhankkeisiin. Puolustusministeriö pitää hyvänä, että tiedusteluvalvontavaltuutetulla on asiantuntijajäsen niin puolustusministeriön asettamassa sotilastiedustelulainsäädännön kehittämishankkeessa kuin sisäministeriön asettamassa siviilitiedustelulakihankkeessa. Näin voidaan taata, että tiedusteluvalvontavaltuutetun esittämät näkemykset ja huomiot tulevat otetuksi huomioon asianmukaisesti lainsäädännössä, toisaalta tiedusteluvalvontavaltuutettu saa ensi käden tietoa lainsäädännön taustalla olevasta valmistelusta.

Puolustusministeriö toteaa, että tiedusteluvalvontavaltuutetusta on muodostunut keskeinen osa suomalaista tiedustelutoimintaa. Tämä näkyy tiedusteluvalvontavaltuutetun tiedustelutoiminnan ennakollisen ja reaaliaikaisen laillisuusvalvonnan merkityksellisyytenä tiedusteluviranomaisille, jotka pystyvät oma-aloitteisesti tekemään korjaavat toimenpiteet ennakollisesti. Tämä vähentää erilaisissa ennakoimattomissa poikkeamatilanteissa tarvetta tiedusteluvalvontavaltuutetun jälkikäteisille laillisuusvalvonnallisille toimenpiteille.

Puolustusministeriö pitää tiedusteluvalvontavaltuutetun kertomuksessa 2023 esitettyä perusteltuna ja vastaavan puolustusministeriön käsitystä esitetyistä asioista.